

STÁTNÍ VĚDECKÉ KNIHOVNY Z POHLEDU UPLYNULÝCH PADESÁTI LET 1948 – 1998

Jaroslav Vyčichlo, Státní vědecká knihovna Plzeň

Několik pohledů na historický vývoj i současný stav státních vědeckých knihoven

Když se zpětně zamýšlím, proč má být shrnuta a případně diskutována historie knihoven právě od neblahého roku 1948, nenapadá mne jiný důvod než letošní padesátiletí těchto knihoven. Pravda, časový úsek kulatý, leč poněkud náhodně stanovený – totiž ukončený právě konáním letošní konference. A tak se zamýšlíme nad stavem a posláním knihoven a knihovnictví v České republice přece jen trochu náhodně. Analýzou historie obecně a následnou syntézou je však možno stanovovat potřeby a kritéria rozvoje jakéhokoli oboru, a tak letošní zamyšlení nad stavem a možnostmi knihovnictví je velmi užitečné. Samozřejmě, že je o čem diskutovat a na co poukazovat, co analyzovat a z čeho vyvozovat závěry. Snad je to i příležitost analyzovat vývoj knihoven a knihovnictví tzv. socialistického a porovnat ho s předchozím i současným novým stavem. Znalost historie přinejmenším usnadní případný futurologický pohled na daný problém.

Pojďme tedy sledovat historický vývoj stávajících devíti státních vědeckých knihoven v jednotlivých regionech. Konkrétně MZK v Brně, SVK v Českých Budějovicích, Hradci Králové, Kladně, Liberci, Olomouci, Ostravě, Plzni a Ústí nad Labem. Pokusme se na ně nazírat jako na celek, který má mít v tomto okamžiku relativně homogenní působnost.

Lze bez nadsázky tvrdit, že všechny státní vědecké knihovny vznikly po složitém historickém vývoji a jejich dnešní stav je výsledkem potřeb informačního zabezpečení vysokoškolského studia, výroby v daném městě, dřívějších potřeb spolků, novějších potřeb pracovníků vědy, výzkumných pracovišť a odborných institucí, a také kulturně estetických potřeb obyvatel daného místa. Dnešní vědecké knihovny nelze z kontextu historického vývoje společnosti v tomto státě vytrhnout, ostatně stejně jako jakoukoli jinou knihovnu. Individuální znaky vědeckých knihoven nebyly, a jak uvidíme dále, ani nemohly být setřeny přes všechnu snahu střídajících se režimů. Každá z vědeckých knihoven, o nichž je řeč, si svoji individualitu nese především v historickém složení svých fondů. To platí i u těch vědeckých knihoven, které před rokem 1948 neexistovaly vůbec nebo neexistovaly jako vědecké a které vznikly působením

značně nahodilých a v historickém kontextu často protichůdných okolností teprve během sledovaného padesátiletí. Žádná z knihoven totiž nevznikla od zcela nulového stavu, každá dostala do začátku menší nebo větší fondy svých zaniklých předchůdkyň. Je třeba dále podotknout, že směr vývoje jednotlivých vědeckých knihoven nemohl být v období socialistického knihovnictví podstatněji ovlivněn jejich řediteli a pracovníky, i když jejich působení v některých případech ke konkrétnímu směřování napomohlo. V mnoha případech však podstatně ovlivnilo odbornost knihovnických procesů a řízení knihovny.

Je nutné vzít v úvahu fakt, že dnešní státní vědecké knihovny jsou součástí dynamicky a často značně nahodile se rozvíjejícího knihovnického systému státu a jejich historii nelze vytrhnout ani z celkového kontextu domácího knihovnictví.

Je třeba vzít v úvahu i fakt, že na jasnozřivé a objektivní shrnutí historie SVK neuplynulo dost času, jako autor tohoto souhrnu se cítím být součástí knihovnického dění posledních třiceti let a některá tvrzení ve stati obsažená mohou být subjektivní a tedy diskutabilní.

A ještě je třeba podotknout, že historické souhrny o jednotlivých SVK nejsou a nemohou být úplné, nebylo by pro ně místo ve sborníku ani na konferenci. Také nejsou k dispozici informační prameny, které by pomohly situaci státních vědeckých knihoven podrobně zmapovat. Jsou uváděny jen a jenom na podporu tvrzení a závěrů shrnutých v pohledu na dnešní státní vědecké knihovny, jako na specifický druh knihovny, který v jiných státech nemá obdoby. Jsou uvedeny pro úplnost, neboť soustředění faktů, které přináší, je velmi pracné.

SVK v Brně

Autoři statě¹ hledají vznik Státní vědecké knihovny v Brně v neveřejné knihovní sbírce Hospodářské společnosti pro Moravu. Rok založení se nedá přesně určit, společnost sama byl ustavena k r. 1770. Knihovna, zdá se, mohla vzniknout ke stejnému datu. Její fondy byly veřejnosti zpřístupněny v r. 1883. Neméně významnou a důležitou je Knihovna Františkova muzea. Paralelně vedle sebe vyrůstaly v Brně a okolí knihovny šlechtické, klášterní, školní, spolkové i soukromé. Slučováním, deponováním, darováním a v závěru pravděpodobně splynutím některých z nich a formálním převzetím Františkova muzea do vlastnictví Moravské země vznikla nová knihovna. Navenek vystupuje pod názvem Zemská knihovna moravská. Praxe tedy v dějinách knihoven dost běžná. Se vznikem univerzity v Brně² vzniká státu povinnost zřídit v Brně vědeckou knihovnu. Za základ sbírek nové vědecké knihovny jsou převzaty knihovní fondy Zemské knihovny moravské. Vedle ní je podle zá-

¹JANÁK J. – KUBÍČEK, J.: Z dějin univerzitní knihovny. In: Státní vědecká knihovna v Brně. Jubilejní sborník, Brno, Blok 1983, s. 15-55.

²Zákon ze dne 28. ledna 1919 o zřízení české univerzity v Brně s fakultami právnickou, lékařskou, přírodovědnou a filozofickou.

kona č.430 z r. 1919 Sb.z.n. zřízena městská knihovna. Zemská knihovna se stává knihovnou státní a nese název Zemská a univerzitní knihovna. Ihned po zestátnění stát do jejich fondů zakoupil řadu (řádově desítky) významných soukromých odborných knihoven a byly sem včleněny knihovny několika gymnázií. Fondy se tak rozrostly minimálně o 150 000 svazků. V roce 1935 byla otevřena velká studovna a čítárny v nově přidělených prostorách na dnešní Kounicově tř. 1, v nichž je knihovna dodnes. I za války se daří rozšiřovat služby knihovny. V r. 1941 je založen fond hudebnin a koncipována důkladná příruční knihovna. Těsně po osvobození jsou knihovně přiděleny nové prostory pro rozšiřující se služby ve stejném Zemském domě III, kde knihovna sídlí. Do fondu jsou převzaty konfiskáty německých knihoven různých typů. Do r. 1948 obdržela knihovna dary z angloamerické jazykové oblasti. Od r. 1935 s novým tiskovým zákonem získává právo povinného výtisku. Knihovna získává nové prostory a rozšiřuje služby. Začátkem 50. let získává knihovnu zrušené právnické fakulty a zejména 70 000 svazků z klášterních knihoven. V tomto desetiletí má neustále v rezervních fondech literaturu čítající stovky tisíc svazků. V r. 1955 její fondy přesáhly hranici 1 mil. svazků.

Obdobně se vyvíjela historie, knihovní fondy a služby Technické knihovny, která je organizační součástí dnešní Moravské zemské knihovny. Technická knihovna je založena jako samostatný ústav České vysoké školy technické v roce 1900. V letech 1900 až 1939 plnila funkci knihovny své zakladatelské školy, v letech 1945 až 1958 funkci Státní technické knihovny, tedy jedné ze státních vědeckých knihoven. V té době byla také převedena pod nového zřizovatele, tj. ministerstvo školství a osvěty. Knihovní fondy rostly vedle nákupů především dary, dlouhodobými deponáty celých spolkových knihoven, které se staly součástí knihovního fondu. Knihovna v r. 1947 obdržela právo povinného výtisku na vyžádání. Buduje speciální fond technických norem, patentové a firemní literatury.

Na valném sjezdu organizovaného učitelstva moravského v r. 1906 v Olomouci vznikl požadavek na zřízení odborné pedagogické knihovny. Jako výsledek intenzivní činnosti několika brněnských a zemských pedagogických a pedagogicko-lékařských spolků byla tato myšlenka uvedena v život a spojením knihoven těchto učitelských spolků a organizací byla založena v r. 1921 Ústřední pedagogická knihovna v Brně jako součást Společnosti pro péči o dítě a jeho výzkum. Součástí spolku, přes snahu podřídit ji státu pro zabezpečení jejího dostatečného financování, zůstala až do roku 1936. V tomto roce se osamostatňuje. V r. 1934 se stěhuje do Osvětového domu v Solniční ulici, ve kterém se nachází dodnes. Knihovna byla v roce 1949 zestátněna a nastal její kvantitativní, ale v souvislosti se zavedením vysokoškolského vzdělání učitelů a novou organizací školství i kvalitativní rozmach. Ve stejné době jí byla dána k dispozici celá budova, v níž už sídlila.

Univerzitní knihovna od počátku 50. let usiluje o koordinaci akvizice všech tří knihoven a v r. 1958 dochází výnosem ministerstva školství a kultury k je-

jich organizačnímu spojení. Vzniká tak největší knihovna na Moravě a druhá největší ve státě, Státní vědecká knihovna v Brně. Avšak teprve nový statut z r. 1976 zrušil tradiční formu tří knihoven a vytvořil z nich funkční odbory SVK.

Celé období socialistického knihovnictví se neslo ve všech vědeckých knihovnách ve velmi obdobném duchu. Lze proto předpokládat, že také období let 60. až 80. neslo i ve SVK v Brně rysy charakteristické pro práci velkých vědeckých knihoven té doby.³

Brněnská SVK přechází počátkem roku 1991 pod přímé řízení ministerstva kultury. S vydáním restitučních zákonů je nucena uvolnit některé skladovací prostory, například zámek v Dolních Kounicích, prostory v zámku v Jaroslavicích a kláštere v Předklášteří. Knihovna také jedná o vrácení některých knihovních fondů klášterních knihoven původnímu majiteli, např. augustiniánskému klášteru ve Starém Brně nebo františkánům v Moravské Třebové a Dačicích. Byl vrácen rovněž fond knihovny kláštera v Rajhradě. K jmenovaným historickým fondům však byl sjednán přístup a jejich využití pro studijní účely.

Knihovna se vrací v roce 1993 k názvu vyjadřujícímu příslušnost k zemi, Moravská zemská knihovna.

Ve spolupráci s Mellonovou nadací ze Spojených států vzniká páteří projekt automatizace českých a slovenských knihoven nazvaný CASLIN. MZK je jedním z nositelů tohoto projektu. Pro projekt je vybrán izraelský automatizovaný knihovnický systém ALEPH. V návaznosti na CASLIN je jednáno se SVK v Olomouci, Palackého univerzitou v Olomouci a Masarykovou univerzitou v Brně o společném vytvoření automatizovaného subsystému. Vzniká tak projekt MOLIN, částečně rovněž financovaný Mellonovou nadací.

Od poloviny roku 1992 vyvíjí vedení knihovny mnoho organizační práce, která vedla k vyhlášení soutěže na projekt nové budovy MZK. Na nutnosti vystavět takovou budovu se shodli rektori všech brněnských vysokých škol, primátor města Brna a ředitel MZK ve společném prohlášení, s nímž se obrátili na vládu a předsedu Poslanecké sněmovny.

V roce 1993 byly dokončeny stavební úpravy vícepodlažního velkokapacitního depozitáře v Nesovicích. Depozitář byl postupně vybaven pevnými regály a knihovna tak zásadním způsobem vyřešila svoje problémy s místem pro ukládání knihovního fondu.

V roce 1994 byly do nově vybudovaného depozitáře přestěhovány knihovní fondy z vrácených zámků. Bylo tak přemístěno více než 6,5 km polic s knihovním fondem. V závěru roku je pokusně do knihovny zaveden systém ALEPH.

Od počátku roku 1995 se datuje připojení knihovny na Internet, knihovna

---

³Pro toto období činnosti SVK v Brně se nepodařilo soustředit komplexně zpracované informační prameny. Pro období let 90. byly hlavním pramenem roční zprávy o činnosti SVK Brno.

se zapojuje do projektu RETROKON – retrokonverze ČNB, dokončuje síť LAN mezi jednotlivými pracovišti a zřizuje mikrofilmové pracoviště. V architektonicko-urbanistické soutěži byla vybrána vítězná studie na stavbu nové budovy MZK.

V březnu 1996 zahajuje provoz Rakouská knihovna, pracoviště MZK zvládla rutinní provoz v systému ALEPH a pravidla AACR 2. Proběhlo územní řízení na stavbu nové budovy MZK s návrhem zakalkulovat náklady do státního rozpočtu.

V roce 1997 bylo definitivně rozhodnuto o výstavbě nové budovy MZK, když bylo financování projektu zařazeno do státního rozpočtu. Univerzitní knihovna zavedla automatizovaný výpůjční systém. Je otevřena Německá knihovna Goethe Institutu, její zásobení knihovním fondem z německé strany představuje významné obohacení uživatelských možností knihovny. Knihovna je napojena v rámci systému MOLIN na společnou síť distribuující data přes centrum ULTRA*NET a účastní se řady projektů jednak vlastních – RETROKON generálního katalogu MZK a Probases UN, jednak společných s NK ČR. Knihovna vydává od roku 1987 knihovnický a literární čtvrtletník Duha a každoročně několik titulů kvalitních bibliografií, mj. periodicky jako dvouměsíčník také Výběr novinek brněnských knihoven v 7 sériích. V doplňování knihovních fondů se v první polovině 90. let projevuje nedostatek finančních prostředků, přírůstek je doplňován z rezervních fondů.

Lit.:

Jiráňová, O. – Kubíček, J.: Státní vědecká knihovna v Brně. Jubilejní sborník. 1808–1883–1958–1983. 292 s.

Roční zprávy MZK v Brně z let 1991–1997.

SVK v Českých Budějovicích

Požadavky na vznik vědecké knihovny se v Českých Budějovicích objevují začátkem tohoto století. Budějovičtí vlastivědní pracovníci však na takovou knihovnu museli čekat až do roku 1945. Za podpory ministerstva školství, věd a umění vznikla Jihočeská vědecká knihovna. Fondy byly budovány jednak z darů soukromníků, z darů institucí a jednak z konfiskátů. Byly sem vřazeny knihovny organizací zrušených po roce 1948, např. knihovna Obchodní a živnostenské komory, včelařského spolku, Okresní učitelská knihovna, knihovny zrušených německých škol. Po roce 1950 pak knihovny zrušených církevních řádů, Istituto di cultura italiana sezione, Alliance francaise. Nejvýznamnější církevní knihovnou, kterou SVK v Českých Budějovicích spravovala až do roku 1991, byla knihovna řádu cisterciáků ve Vyšším Brodě. Od roku 1946 byla Jihočeská vědecká knihovna umístěna v Eggertově vile v ulici Na Sadech. Zřizovatelem knihovny bylo původně město České Budějovice, později, od roku 1949 pak ministerstvo školství a kultury. Knihovna nesla název Státní studijní knihovna.

Další změnu zřizovatele přineslo sloučení s krajskou lidovou knihovnou

v roce 1958 pod názvem *Krajská knihovna v Českých Budějovicích a se sídlem v Riegrově ulici*. Zřizovatelem byl krajský národní výbor s výjimkou let 1960–1962, kdy jím byl okresní národní výbor a knihovna nesla název *okresní knihovna*. I po sloučení sídlí obě části v původních budovách. Knihovně bylo od roku 1963 přiznáno právo na úplný povinný výtisk. Knihovna se zaměřila na shromažďování regionální literatury, včetně vedení bibliografických prací zejména na toto téma. V letech 1966–69 byla provedena reorganizace a do vily Na sadech bylo přemístěno bibliografické oddělení, které od té doby mohlo poskytovat rozsáhlejší bibliografické služby.

V letech „přešlapování“ jsou významným počínem rozsáhlé a velice odborné výstavy literatury zaměřené k regionu. Druhá polovina 60. a 70. léta jsou obdobím budování střediskového systému v kraji.

Knihovna byla k 1. 1. 1979 přejmenována na *Státní vědeckou knihovnu*. Působí jako ústřední metodické pracoviště pro Jihočeský kraj. Vzniká projekt stálé výstavy „*Písemnictví v jižních Čechách*“ instalované v r. 1980 ve Zlaté Koruně. Od tohoto roku je také zlatokorunský klášter součástí SVK v Českých Budějovicích. Naprostý nedostatek prostorů řeší knihovna výstavbou skladu v Kněžských Dvorech v r. 1983 a skladu a administrativní budovy ve dvoře vily Na Sadech v r. 1993. Knihovna stěhuje provozy vědecké knihovny do zrušeného Muzea dělnického hnutí a zadává projekt na rekonstrukci Eggertovy vily. Od počátku roku 1990 přechází knihovna pod správu MK ČR. Je zrušeno 7 poboček v intravilánu města a omezeny některé speciální služby. Důvodem je nedostatek finančních prostředků na provoz. Knihovna však, většinou z grantů, automatizuje svoje pracovní činnosti i služby. Vydáním zákona č. 37/1995 Sb. byl k 31. 12. 1995 zrušen úplný povinný výtisk pro knihovnu, ponechán jí však byl povinný výtisk vydavatelů z regionu. V roce 1995 je zaveden knihovnický systém TINLIB a knihovna se připojuje k Internetu. Zúčastňuje se řady národních i nadnárodních projektů obdobně jako ostatní SVK.

Lit.:

CEMPÍRKOVÁ, K.: *100 let Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích 1885–1985*. České Budějovice, Jihočeské nakladatelství 1986. 89 s., příl.

SVK v Hradci Králové

Počátek vědeckých knihoven v Hradci Králové je spojován se založením Městského průmyslového muzea v r. 1896, jehož součástí se stala i knihovna. V r. 1941 se osamostatnila a vznikla z ní Studijní knihovna města Hradce Králové. Zvláštní pozornost věnovala doplňování regionální literatury, pracovalo v ní samostatně oddělení starých tisků.

Od r. 1945 se připravuje vznik velké studijní knihovny. Konečné rozhodnutí o zřízení Státní studijní knihovny padlo na zasedání vlády 12. 4. 1949. Předání fondu Studijní knihovny města Hradce Králové proběhlo v listopadu 1949 a stát převzal 34 000 svazků jejího fondu. Druhou podstatnou částí se, ovšem jen na čas, stal fond veřejné Lékařské knihovny. S ní přišlo 9 500

svazků knih a 25 000 svazků odborných časopisů. Vládním nařízením č. 43 z 25. 3. 1947 získala knihovna právo povinného výtisku na požádání. Během doby, po r. 1948, převzala knihovna ještě fondy několika spolků a komor. Zajímavé je, že v počátcích řídil knihovnu Jiří Rys, který současně řídil i Státní studijní knihovnu v Liberci.

V r. 1952 nově vzniká Vojenská lékařská akademie a knihovna jí předalala zpět na 35 000 svazků lékařské literatury. Z provizoria je knihovna nově umístěna v jedné z budov, které dodnes užívá, tj. na nábřeží Protifašistických bojovníků. Přeorganizovány jsou knihovní fondy a knihovna je otevřena pro veřejnost v dubnu 1953. V roce 1954 je ministerstvem školství vydán jednotný statut SVK a stanovena specializace. Podle statutu náleží SVK v Hradci Králové celokrajská působnost, univerzální fondy, specializace na chemii, gumárenství, textilní výrobu a těžké strojírenství. Knihovna je pověřena metodickým působením pro obory knihovnictví a bibliografie. Bibliografické oddělení vzniká v roce 1954.

V tomtéž roce padl ze strany Krajské lidové knihovny v Hradci Králové návrh na sloučení obou knihoven. Ministerstvo školství návrh zamítlo s poukazem na nutnou diferenciaci podle specifických úkolů. Znovu se o návrhu uvažovalo za čtyři roky nato na KNV a ministerstvu školství a návrh byl přijat. V říjnu 1958 vznikla Krajská knihovna, která v sobě zahrnovala obě části, vědeckou i lidovou knihovnu.

Po reorganizaci správního zřízení s menším počtem krajů, přesně v polovině r. 1960, vzniká rozhodnutím KNV Státní vědecká knihovna v Hradci Králové. Je vyčleněna okresní lidová knihovna a celkový fond 216 113 k.j. je rozdělen tak, že SVK obdržela 84 556 k.j. odborné literatury a OK 131 557 k.j. ostatního fondu.

60. léta – specializace knihovny je stanovena na textilní obory a zemědělství. Od r. 1964 získala právo na úplný povinný výtisk. Bibliografická práce se omezila nadále jen na práci s vědeckou a odbornou literaturou. Knihovna je pověřena úkoly na úseku metodického vedení lidových knihoven. Vznikají první problémy s uložením knihovního fondu, knihovna zřizuje první dislokovaný depozitář na zámku v Hrádku u Nechanic. V roce 1960 má knihovna 17 pracovníků.

Během 60. let došlo k známému „přešlapování“ knihoven na místě, práce se navenek podřídila ideologickým požadavkům, je „jednotná“ a výsledky „šustí“ papírem. Rozvíjejí se však tradiční knihovnické postupy a zdokonaluje se knihovnická technika, doplňování a zpracování fondů a bibliografická činnost. Rostou knihovní sbírky. Normalizace pak ještě zvýšila těžkopádnost odborného rozvoje knihovnických služeb .

Knihovna získala a v r. 1970 otevřela novou půjčovnu s depozitáři v budově bývalé synagogy na třídě ČSA. Postupnou rekonstrukcí, rozšiřováním a dostavbami přebudovala synagogu na svoje hlavní sídlo.

Od poloviny 70. let je integrována síť lidových a vědeckých knihoven v jednu,

tj. síť knihoven veřejných. To je důvod k tomu, aby od roku 1976 začalo pracovat při SVK v Hradci Králové metodické oddělení. Koncem 70. let jsou vytvářeny studovny politické literatury. V roce 1978 zahájena stavba velkokapacitního skladu v Pouchově, zprovozněn je v roce 1983. V roce 1981 vzniká zárodek tzv. krajské katalogizace, rok nato začíná pracovat v knihovně RIS KU pro východočeský kraj.

Po roce 1989 je nově prováděna automatizace, knihovna v restituci vrací židovský majetek, tj. budovu synagogy, i když ji nemusí opustit. Staví se dvě nové budovy skladů v HK-Pouchově.

Lit.:

Hromádka M.: Státní vědecká knihovna Zdenka Nejedlého v Hradci Králové, Hradec Králové, Kruh 1976. 95 s.

Hromádka M.: Státní vědecká knihovna Zdenka Nejedlého. Sborník materiálů ke 40. výročí založení knihovny. Hradec Králové, SVK 1989. 77 s.

SVK v Kladně

Historie dnešní Státní vědecké knihovny v Kladně je stoletá. Knihovna byla oficiálně založena zřízením spolku Lidová knihovna na Kladně v r. 1897. V roce 1901 převzalo knihovnu do správy město Kladno. Kupuje knihovnu spolku Budislav, pocházející z 60. let 19. století a nechává ji včlenit do fondů lidové knihovny. Během první světové války knihovna nepřetržitě pracuje, jsou však vyřazeny knihy zakázané rakouskou vládou. Zákon z roku 1919 je pevným východiskem dalšího rozvoje knihovny. V roce 1926 jsou knihovně přiděleny větší prostory v přízemí kladenského zámku. 1939 jsou založeny katalogy na mezinárodním formátu a rezervační služba. 1940 vzniká regionální fond publikací z regionu města. 1942 jsou však odstraněny tisíce knih prohibiční literatury, které nevyhovují německé okupační moci. Válečné ztráty představovaly na 4 000 svazků.

V roce 1952 je knihovna pověřena funkcí okresní knihovny a je zřízeno metodické oddělení. Těsně po válce je vyřazena prohibiční literatura.⁴

V roce 1953 přichází nová vlna vyřazování literatury nepohodlné novému režimu. V roce 1954 se knihovna stěhuje do budovy tzv. Okresního domu, kde sídlí dodnes. Do roku 1984 ho však sdílí s okresní prokuraturou.

Od roku 1960 v rámci reorganizace územní správy je knihovna pověřena krajskou metodickou funkcí, zůstává však zařízením ONV. Teprve v roce 1963 se mění název na krajskou lidovou knihovnu a zřizovatelem se stává středoecký KNV. Během let se otevírají a ruší městské pobočky.

V roce 1965 je v kladenském okrese postupně zřízeno pět střediskových knihoven s profesionálními pracovníky. Pro střediskový systém je zřízena

⁴Existuje např. Seznam nacistické, protistátní, protisovětské a jiné brakové literatury, který obsahuje 40 stran a na 2000 jmenovitě uváděných titulů. Pochází pravděpodobně ještě z doby před rokem 1948.

krajská nákupna knih, která expedovala knihy vybavené třemi katalogizačními a dvěma knižními lístky do střediskových knihoven. 1967 – v odboru metodiky bylo zřízeno samostatné oddělení bibliografie, rozvíjí se BIS.

V roce 1969 získala knihovna právo na PV z regionu středních Čech. Rozhoduje se o systematickém budování fondu regionální literatury. Rok 1971 s sebou přináší další prohibita a vyřazování. Vychází dvě řady bibliografií, z nichž ve Velké řadě vyšly kvalitní bibliografické soupisy trvalé hodnoty. Kritický nedostatek prostor je řešen jednopatrovou přístavbou k hlavní budově. Od roku 1975 se pořádají lekce knihovnicko-informatické přípravy dětí a mládeže. Od r. 1976 jsou knihovníci lidových knihoven okresu Kladno odměňováni prostřednictvím kladenské knihovny, což trvá až do roku 1995. V roce 1977 je zakoupen sousední dům a je do něho přesunut odbor metodiky. V roce 1978 knihovna získala statut univerzální vědecké knihovny, avšak změna názvu bude schválena až za pět let. Knihovna plní funkci knihovny okresní, městské a střediskové. V roce 1979 obdržela knihovna právo celostátního povinného výtisku.

1983 se mění název knihovny na Státní vědecká knihovna v Kladně. Knihovna má půjčovnu v hlavní budově a deset půjčoven ve městě. V následujících letech dochází k organizačním změnám. 1988 je zakoupen první počítač, na němž byla zahájena tvorba databáze REOS, v roce 1991 se v knihovně začíná s komplexnější automatizací. Knihovna získává čtyři 32 bitové počítače a staví první lokální síť, na níž provozuje systém CDS/ISIS. Vzniká databáze ANAL. Podstupuje kolotoč poměrně rozsáhlých dislokačních změn v umístění jednotlivých provozů v důsledku restitucí a dalších změn v osobách majitelů objektů, v nichž provozy sídlí. Od dubna 1993 se kladenská knihovna stává vydavatelem časopisu Čtenář. Pokračuje metodické řízení sítě veřejných (lidových) knihoven na základě smluvních ujednání. V roce 1995 se knihovna napojuje na Internet. V roce 1996 byl pro knihovnu zakoupen komplexní automatizovaný knihovnický systém Rapid Library a na Internetu byl vystaven lokální katalog SVK. Knihovnice střediskových a městských knihoven se staly zaměstnankyněmi místně příslušných zřizovatelských úřadů.

V roce 1997, v roce 100. výročí založení knihovny, je v knihovně otevřeno Informační středisko pro cestovní ruch a občanské informace. Je spuštěn automatizovaný provoz modulu akvizice a katalogizace.

Lit.: Sto let veřejné knihovny v Kladně. Kladno, Státní vědecká knihovna 1997. Nestr.

SVK v Liberci

Počátky českého knihovnictví v Liberci je možné položit do roku 1862, kdy vznikla spolková knihovna České besedy. Fond knihovny byl rozšiřován hlavně dary a drobnými nákupy, financovanými výtěžky sbírek a akcí pořádaných ve prospěch knihovny. Druhou nejstarší knihovnou je rovněž spolková knihovna podpůrného spolku Dobročin. Působí zde i další spolkové knihovny. To vedlo

k myšlence knihovny sloučit. V letech 1904–6 tak vznikla z osmi spolkových knihoven Lidová česká knihovna.

Ve městě pracovalo od minulého století ještě několik dalších českých a německých většinou spolkových knihoven, které však byly během válečných událostí z větší části zničeny.

Po druhé světové válce začínají v Liberci pracovat dvě české knihovny. Česká městská knihovna začíná jako nově ustavená pracovat od roku 1945. Převzala i fondy liberecké německé Stadtbücherei. Doplnována je z darů a z nevelkých nákupů. V její prospěch jsou zajištěny i některé soukromé knihovny v bytech německých rodin. Chybějící peníze pro knihovnu v roce 1948 uvolnilo ministerstvo informací a osvěty na příkaz ministra Kopeckého. Ten převzal nad knihovnou patronát a knihovna si po jedině jeho návštěvě ve svých zdech postavila jeho jméno do štítu a od roku 1951 ho s krátkou přestávkou koncem 60. let nesla až do svého přechodu pod MK ČR v roce 1991. V roce 1948 má knihovna 8 zaměstnanců. Od roku 1951 plní krajskou funkci, má šest poboček a bibliobus. Do roku 1958 podstatně narostly knihovní fondy a byly zřízeny další tři pobočky.

Německá knihovna Bücherei der Deutschen byla v r. 1945 převedena do české správy. Na jejím fondu začala vyrůstat v r. 1945 česká Státní studijní knihovna zřizovaná ministerstvem školství a osvěty. Také do ní byly soustřeďovány konfiskované knihy z německých veřejných, ale i soukromých knihoven ze severočeského pohraničí. V roce 1947 bylo knihovně přiznáno právo na úplný PV. Získala část fondu zrušené knihovny Obchodní a živnostenské komory. V r. 1954 postihl knihovnu požár, který zničil většinu ze 250 000 svazků knihovního fondu. Knihovna byla přemístěna do dnešních prostor na náměstí dr. E. Beneše a od r. 1954 buduje fond čs. patentů a norem.

V r. 1958 bylo rozhodnuto o sloučení Krajské lidové knihovny Václava Kopeckého a Státní studijní knihovny v Liberci v jednu organizaci. Sloučenou knihovnu nadále spravuje Městský národní výbor v Liberci pod názvem Knihovna Václava Kopeckého. Nastalo období vleklých jednání o propojení a společném umístění knihovnických fondů a organizaci knihovnických procesů v nové instituci. Knihovna do roka mění zřizovatele a stává se jím ONV.

V roce 1960 přichází Liberec o statut krajského města, což se projevilo negativně na činnosti knihovny. Přesto na některých krajských funkcích participuje s Krajskou knihovnou v Ústí nad Labem. Rok 1961 a další staví knihovnu do pozice typické lidové knihovny, která plní úkoly pro město. V roce 1963 však knihovnu přebírá KNV v Ústí nad Labem. Teprve v roce 1969 jsou všechny provozy knihovny a většina fondů umístěny v dnešní hlavní budově. V r. 1970 získala do svých fondů soukromou knihovnu berlínského nakladatele Johanna Moellera čítající 30 000 svazků, který trvale žil v kraji. Významně tak byl obohacen fond sudetik, který buduje od svého vzniku, který byl však až do roku 1989 nepřístupný běžnému čtenáři. Dále pak získala fond farní knihovny z Nového Města pod Smrkem s několika prvotisky.

V roce 1971 knihovna opět změnila svého zřizovatele, jímž se stal Okresní národní výbor v Liberci. Počátkem 70. let vytvořené knihovny byly odvezeny až na povinné výtisky, které byly víceméně tajně uloženy v jednom z pobočných skladů.

V r. 1976 dochází k rozdělení metodických funkcí mezi obě severočeské vědecké knihovny.

Knihovna tak pomalu přerostla svými činnostmi a fondy jedinou budovu a musí části svého fondu umísťovat do dislokovaných skladů. Řešení, která se našla, nikdy nebyla dostačující a zůstávala provizoriem.

Na 21. listopad 1989 byl dlouho předem naplánován knihovnický zájezd do Prahy, a tak knihovníci zažili pražské události na Václavském náměstí. Po návratu se knihovna stává v Liberci informačním centrem nově se rodícího zřízení. V roce 1991 přechází do správy MK ČR s názvem Státní vědecká knihovna v Liberci. Knihovna automatizuje a v roce 1997 volí knihovnický systém Rapid Library. Tristní situace s nevyhovujícími prostory pro knihovnu vyústí v jednání o výstavbě nové budovy SVK a v r. 1997 je položen základní kámen a zahájena výstavba. Náklady na výstavbu nesou vedle MK ČR i SRN a Švýcarsko.

Lit.:

KŘÍČEK, V. – TROJANOVÁ, K.: *Malé dějiny knihovny. Pamětní spis. Liberec, Státní vědecká knihovna 1994. 110 s.*

Domácí stránka SVK v Liberci na Internetu. <http://www.svkl.cz>. 1 s.

SVK v Olomouci

Státní vědecká knihovna v Olomouci navazuje na více než 400 let starou historii knihovny jezuitské vysokoškolské koleje a Univerzitní knihovny v Olomouci. Její vznik se datuje rokem 1566, když v roce 1573 získali jezuité právo promovat své posluchače a udělovat jim akademické hodnosti, a jako Univerzitní knihovna byla zpřístupněna veřejnosti roku 1775.⁵

---

⁵CEJPEK, J. – HLAVÁČEK, I. – KNEIDL, P.: *Dějiny knihoven a knihovnictví v Českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin. Praha, Karolinum 1995, s. 128-129.*

Autoři uvádějí: „Úspěšný růst knihovny byl podlomen za třicetileté války, kdy byla Olomouc po osm let okupována Švédy a velká část knihovny se stala jejich kořistí. Po zrušení jezuitského řádu byly univerzita i knihovna převedeny do správy státu. Analogicky jako v Klementinu dostává knihovna fondy nejprve pěti moravských jezuitských knihoven, v letech 1782–1787 pak 34 knihoven moravských zrušených klášterů různých řeholí. . . Vytřídění obrovského knižního materiálu ze získaných knihoven připadlo knihovníku J.A. Hankemu. Z 95 000 svazků vyřadil na 70 000 knih, které prodal v dražbách a na makulaturu. Pro olomouckou knihovnu zůstalo z těchto fondů zhruba 24 000 svazků. Od roku 1782 měla knihovna statut jen lyceální knihovny. V roce 1807 se podařilo pro olomouckou knihovnu získat povinný výtisk z Moravy, v určitých obdobích i ze Slezska. V roce 1827 bylo olomoucké lyceum opět povýšeno na univerzitu, knihovna byla opět univerzitním ústavem.“

Od roku 1782 měla knihovna statut lyceální knihovny, její fondy se však úspěšně rozrůstaly a od zrušení vysokého školství v Olomouci v roce 1860 měla charakter státní studijní knihovny. Nesla však tradiční název Univerzitní knihovna. Univerzita v Olomouci byla pak obnovena v roce 1946, knihovna však již zůstala samostatným státním ústavem. Lze tedy bez nadsázky říci, že její velice pestrá historie trvá více než 430 let.

Se skončením války v roce 1945 je jasné, že knihovna bude plnit významné kulturní poslání pro celou Moravu. Usiluje o rozšíření svých prostor. Přidělení domu sousedícího s hlavní budovou SVK v Olomouci (v Gutenbergově ulici 1) trvalo revolučnímu národnímu výboru jen několik dní. 4. června 1945 byla podána žádost, 20. června knihovna už dům užívala.

Jedním z argumentů pro obnovení Univerzity Palackého v roce 1946 je existence vědecké knihovny.

Těsně po válce jsou vytvořeny ze svezených konfiskovaných soukromých i institucionálních knihoven veliké rezervní fondy čítající až 520 000 sv. literatury, z toho 127 000 svazků tvoří svozy klášterních knihoven. Velká část této literatury byla později darována jiným institucím a rozprodána v antikvariátech. Začátkem padesátých let nadřizené orgány vyvinuly snahu profilovat knihovní fondy směrem k technickým oborům, opustit tradiční společenskovědní složení fondů a poměrně úzce specializovat fond. Začátkem 50. let byla založena grafická sbírka a hudební oddělení, které bylo opět v r. 1955 zrušeno. Byla zřízena fotografická dílna. V polovině 50. let se knihovna pod tlakem znovu zaměřila na zemědělskou a společenskovědní literaturu, mezitím však proběhly diskuze o úloze vědeckých knihoven a novým statutem byla potvrzena její univerzálnost. Knihovna je pověřena shromažďováním moravik a silesik a navázala tak na shromažďování maximálně úplné produkce regionální literatury od počátku 19. století do r. 1935 na základě povinných výtisků. Od poloviny do konce 50. let se pak soustředila na rozšiřování a zkvalitňování služeb specifických právě pro knihovnu vědeckého (univerzitního) typu. Byly revidovány formy práce, které náležely více knihovnám osvětového typu. Ustanovením výpůjčního řádu byly redukovány výpůjčky beletrie k nestudijním účelům. Cesta k upevnění služeb charakteristických pro vědecké knihovny tak trvala v Olomouci do konce 50. let. Knihovna zprostředkuje výpůjčky zahraniční literatury, ve větší míře nakupuje vysokoškolská skripta, protože se na ni přirozeně obracejí studenti. Do jisté míry suplovala funkci vysokoškolské knihovny.

Začíná ve větší míře publikovat, vydává vlastní periodické publikace od roku 1955 „Zpráva pro čtenáře“, od roku 1961 „Čtenářům“, 1956 odborný knihovnický časopis „Z knihovnické praxe“, od r. 1990 „Knihovnický obzor“.

Od roku 1956 provádí knihovna registraci čtenářů. Po roce 1958 byla založena sbírka norem a patentových spisů. Od roku 1960 byla knihovna přejmenována na SVK. V r. 1961 zavádí cirkulační výpůjční službu pro časopisy. Regionální bibliografická činnost se rozšířila na celý kraj.

Léta 60. proběhla v SVK v intencích předchozího desetiletí s vybočením v r. 1967–1968. Od počátku 60. let se knihovna soustředila na okruh přímých uživatelů. Zapojila se do metodické činnosti v jednotné soustavě knihoven a veřejné knihovny metodicky řídí až do r. 1976. Upevnila a zkvalitnila se knihovnicko a bibliograficko informační činnosti. Od r. 1965 byla v pětiletých plánech rozvoje města opakovaně plánována výstavba nové budovy SVK, avšak k realizaci nikdy nedošlo.

V roce 1973 se knihovna stala krajským metodickým centrem a tuto činnost vykonávala do roku 1977. V 70. letech klesá počet titulů časopisů odebíraných z nesocialistických zemí. Knihovna získala některé dislokované sklady, řešení však bylo příliš provizorní. V roce 1982 vzniká RIS KU, který se pozitivně zapsal do historie knihovny. Výsledkem jeho činnosti je řada cenných bibliografií. V druhé polovině 80. let knihovna nakupuje některé technické vybavení, např. kopírku Rank Xerox nebo čtečky mikrofiší. Od r. 1985 knihovna řeší státní úkol automatizace knihovnických a bibliografických procesů v JSK spolu s SVK v Ostravě a Plzni a NK ČR. Každá ze tří vědeckých knihoven dostává v roce 1989 počítač jednotné řady SM 52/12.

Nárůst výpůjček mezi roky 1990–1991 činí 86 000. V roce 1991 je dokončena oprava „červeného kostela“, který byl adaptován na skladiště. V důsledku restitucí dochází ke ztrátě skladovacích prostor na Sv. Kopečku a v ZŠ ve Skrbení. Ve větší míře je zaváděna automatizace, koncem r. 1993 dochází k propojení téměř všech pracovišť počítačovou sítí.

Knihovna je spolu s SVK v Plzni a MZK Brno spoluautorkou projektu KAKS, souborného katalogu vědeckých knihoven.

V roce 1992 se také dojednávají první kontakty s americkou Mellonovou nadací, což vede k automatizaci v návaznosti na síť CASLIN. K 1. 1. 1993 přicházejí SVK o povinný výtisk ze Slovenska v důsledku rozdělení státu. Od r. 1993 pracuje v SVK v Olomouci Německá knihovna (tzv. Deutsche Lesesaal) Goethe Institutu. V r. 1994 bylo do SVK převedeno na 2 500 starých tisků z kláštera dominikánů v Litoměřicích. Knihovna také získává trvalé napojení na Internet. Byl převzat skelet panelového domu vojenského skladiště, zanechaný zde po odchodu sovětských vojsk a v r. 1995 byl dostavěn na moderní skladiště knihovního fondu. V tomto roce je dokončena složitá rekonstrukce domu v Ostružnické ulici, kam je přemístěno vedení knihovny, ekonomické oddělení, bibliografie a zpracování fondů. Ve druhém patře jsou zřízeny dva služební byty a tři garsonky pro zaměstnance SVK. Mohla tak být plně rozvinuta rekonstrukce hlavní budovy knihovny v Bezručově ulici, kde byl do provozu uveden automatizovaný výpůjční protokol, zřízena studovna historických fondů s pracovištěm CD ROMů a vyprojektována a zahájena dvorní vestavba, v níž má být nadále studovna AV medií a sklady periodik. V roce

1996 obdržela knihovna grant Mellonovy nadace pro projekt MOLIN.⁶ Vzrůst informačních možností knihovny díky automatizaci a zvětšení prostor je nebyvalý.

Lit.:

Smejkal, B.: *Státní vědecká knihovna v Olomouci 1945–1965*. Olomouc, SVK 1965. 101 s.

Veličková, H.: *Dějiny Státní vědecké knihovny v Olomouci. 1966–1995*. 49 s. Domácí stránka SVK v Olomouci na Internetu, <http://www.svkol.cz>. 1 s.

SVK v Ostravě

V roce 1921 vzniká na základě knihovnického zákona č. 430/1919 Sb. Ústřední knihovna města Ostravy. Protože na území Ostravy není žádná vědecká knihovna, shromažďuje a zpřístupňuje i odbornou a vědeckou literaturu. V roce 1945 vzniká Průmyslové muzeum s technickou knihovnou. V téže roce je do Ostravy přemístěna Vysoká škola báňská a její knihovna plní funkci ústřední hornické knihovny (fond cca 21 000 kj.).

V roce 1950 se připravuje vznik velké vědecké knihovny, která je skutečně k 1. 1. 1951 založena jako Státní studijní knihovna v Ostravě. Umístěna je do přízemí a suterénu pravého křídla Nové radnice na přechodnou dobu 5–10 let. Na místě je dodnes.

Základ fondů vědecké knihovny byl položen právě ve fondu knihovny Průmyslového muzea. Je jí hned určena „specializace“ na hornictví a hutnictví, strojírenství, lékařství a polonika. Fond technické knihovny Průmyslového muzea, dary Národního technického muzea, duplikáty německé literatury z Klementína, dary Knihovny vysokých škol technických, nákupy, to byly prvotní zdroje při vytváření obsáhlejšího knihovního fondu.

Od r. 1954 užívá název Státní vědecká knihovna. Tendence směřující ke sloučení s krajskou knihovnou jsou v r. 1956 rozhodnuty také za pomoci rozsáhlé ankety. Jejím výsledkem je přání, aby knihovna dále pracovala jako vědecká. Naopak čtenářská veřejnost si žádala, aby knihovna budovala i fondy společenskovední literatury a aby zpřístupňovala patentovou literaturu a normy. Je tak potvrzena nutnost univerzálního složení knihovních fondů.

V roce 1963 je zavedena hvězdicová cirkulační výpůjční služba, která bez velkých obměn trvá dodnes. V roce 1964 knihovna získala právo na úplný povinný výtisk. 1969 – knihovně jsou přiděleny nové místnosti v levém křídle Nové radnice, je otevřena studovna a půjčovna speciálních fondů. Vyčleňuje se oddělení speciálních fondů se značnou autonomií a jako jediné v SVK se zaměřuje na firemní literaturu. Rok 1971– SVK se stává krajským knihovnickým střediskem, je pověřena metodickým vedením středisek VTEI, práce však přerůstá do formy nadoborového informačního střediska, je dále pově-

⁶Společná síť Univerzity Palackého, Masarykovy univerzity v Brně, MZK a SVK Olomouc.

řena metodickým vedením lékařských a zemědělských knihoven a metodickým vedením středisek VTEI. Provádí rozsáhlou rešeršní činnost, práci s firemní literaturou, patenty, normami a zajišťuje reprografické služby.

V roce 1973 zahajuje výstavbu dislokovaných skladů v sousední čtvrti Přívoze.

1978 do knihovny je delimitována z Olomouce i metodická činnost pro síť lidových knihoven a celou jednotnou soustavu. V letech 1975–1989 je experimentálně zaváděno a také nejdále dovedeno centralizované řízení knihoven v okresních knihovnických systémech.

Knihovna se podílí na výzkumném úkolu P 13 334 „Automatizace JSK v ČSR“. V roce 1990 byla dokončena výstavba výpočetního střediska s počítačem SM 52/12, oddělení bibliografie se napojilo prostřednictvím terminálu na systém GOLEM produkovaný NIS. Služba je po dvou letech zrušena pro nezáměr uživatelů. V roce 1991 bylo zahájeno zpracování firemní literatury v systému ISIS. Od roku 1993 se knihovna podílí na kooperativním zpracování ČNB s Národní knihovnou ČR a všemi ostatními SVK.

V roce 1994 se knihovna rozhoduje pro britský automatizovaný knihovnický systém TINLIB, na podzim je zahájeno zpracování knihovního fondu podle AACR 2.

Od počátku roku 1996 přichází knihovna o úplný povinný výtisk neperiodické literatury a zůstává jí nadále jen právo na povinný výtisk moravik.

V roce 1996 je na pracoviště knihovny zaveden Internet, dvě stanice jsou určeny pro uživatele.

Lit.:

HRAZDIL, A.: Vznik a vývoj veřejné vědecké knihovny v Ostravě. Rigorózní práce. Praha, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta 1977. 111 s.

KUBATÁ, R.: Vývoj Státní vědecké knihovny v Ostravě v letech 1975–1995. Bakalářská diplomová práce. Opava, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědná fakulta, 1996. 47 s.

SVK v Plzni

SVK v Plzni byla zřízena retroaktivně s účinností od 1. ledna 1950 Ministerstvem školství, věd a umění jako státní studijní knihovna na základě usnesení vlády z dubna téhož roku. Potřeba zřídit vědeckou knihovnu je zdůvodněna zejména ustavením plzeňského vysokého školství. Založením knihovny vyvrcholily snahy o ustavení samostatné vědecké knihovny, sahající do dob první republiky. Město Plzeň předalo státu do užívání a jako základ knihovnických fondů nové knihovny cca 134 000 svazků Knihovny Městského historického muzea. Ta už sama obsahovala desítky menších knihoven soukromých, spolkových, školních a knihoven různých institucí a úřadů. Obsahovala rovněž oddělení pilsnenská, téměř kompletní (na 8 000 svazků) tiskovou produkci z území města Plzně a plzeňského kraje. Zřizovatelem knihovny se stal stát prostřednictvím MŠVU.

Knihovně byly přiděleny prostory v bývalém klášteře a gymnáziu u Sv. Anny – v budově, kde sídlí dodnes. Tady byla zahájena její činnost 1. května 1950. V roce 1953 byly zahájeny rekonstrukční práce v areálu kláštera, který byl do roku 1959 rekonstruován pro potřeby knihovny. Vznikla tak na svou dobu moderní knihovna vybavená potrubní poštou a lanovým dopravníkem na dopravu knih ze skladů ke čtenáři.

Souběžně se vznikem knihovny začal pracovat výpůjční protokol, čítárna časopisů a všeobecná studovna, která byla v r. 1959 přemístěna do nové vestavby ve dvoře areálu. V roce 1978 byl založen hudební kabinet a knihovna pro nevidomé, o rok později speciální studovna, v roce 1995 byla otevřena Rakouská knihovna a v r. 1998 se chystá otevření Německé knihovny Goethe Institutu Mnichov.

Knihovna byla přejmenována v roce 1954 na Státní vědeckou knihovnu.

Počátkem 50. let přijala do správy konfiskované klášterní knihovny, obsahující cca 72 000 svazků. Ty byly vytrženy a od r. 1956 bylo do knihovnických fondů vřazeno na 16 000 svazků. Jako celek se zachovala knihovna františkánského kláštera se 187 prvotisky a asi 3 500 vzácnými starými tisky. Knihovně byl také předán konfiskát 4 600 svazků knihovny bibliofila dr. Otokara Kruliše Randy ze zámku v Defurových Lázanech se souborem 55 prvotisků a množstvím starých tisků. Brzy po vzniku knihovny je ustaveno zvláštní oddělení prohibít, kam jsou umístěny nepohodlné knihy vyřazené z fondů v letech 1946, po roce 1948, část náboženské literatury z klášterních knihoven a literatura zařazená do prohibít po roce 1970.

Knihovna Městského historického muzea byla od roku 1949 příjemcem povinného výtisku na vyžádání. Toto právo přešlo na nově založenou SSK a od roku 1963 je příjemcem úplného PV.

Významnou se ukázala být vzdělávací a školicí činnost knihovny. Od r. 1964 pracovalo při knihovně konzultační středisko Střední knihovnické školy v Praze, které připravilo do r. 1996 několik stovek pracovníků s úplným středním vzděláním.

V 70. letech se kulturní, odborná, ale především řídicí činnost stále více podržovala tlaku normalizace. Převládla snaha po angažovanosti, politickém vzdělání a uvědomělosti a hlavně po jejich kontrole. Začátkem 70. let byly zaplněny sklady v hlavní budově a knihovna získala sklad v klášteře v Chotěšově, později pak v zámku v Křimicích. Obojí však bylo značné provizorium, v Chotěšově byl sklad velmi vlhký, knihy v něm trpěly, a byl často vykrádán. Od 1. 1. 1977 převzala SVK v Plzni funkci krajského metodického centra pro knihovnictví. Od konce 70. let dochází k omezování nákupu cizojazyčné knižní i časopisecké literatury. V roce 1982 je technickým posudkem konstatován havarijní stav kotelny, v roce 1983 je vydán havarijní výměr na střechu areálu. V téže roce je konstituován RIS KU. Od roku 1986 se knihovna podílí na výzkumném úkolu P 13 334 a zřizuje samostatné oddělení automatizace. Přešla do správy tzv. zámeček v Bušovicích a přistoupila k jeho opravě.

V r. 1987 zde umístila první část fondu a do roku 1992 byl zámeček knižním fondem zcela zaplněn. Knihovna tak získala první větší skladiště, které mělo definitivní podobu a knihovna ho užívá doposud. Rozběhla se také nová služba pro knihovny kraje, krajská katalogizace. Začátkem roku 1989 obdržela sálový minipočítač SM 52/12 a nakoupila první PC. Byla propojena v of-line režimu s UTZ UVTEI do systému GOLEM. V roce 1990 knihovna přistoupila k vývoji vlastního knihovnického systému, který byl nazván KIMS, a 2. ledna 1990 spustila modul evidence čtenářů, přesně o rok později modul akvizice, 2. 1. 1993 linku zpracování, 2. 1. 1995 je spuštěn automatizovaný výpůjční protokol. V říjnu 1997 je spuštěn na 14 stanicích lokální elektronický katalog knihovny. Od té doby běží všechny základní moduly automatizovaného systému KIMS a je možno říci, že provoz knihovny byl v hlavních činnostech zcela zautomatizován. Knihovnický systém KIMS je produktem vývojové činnosti knihovny a jeho autorem je ing. Jiří Kašpar

K 1. 1. 1991 přešla knihovna pod nového zřizovatele, jímž se stalo MK ČR. Zákon o obcích a okresních úřadech upevnil zřizovatelské pravomoci obecních úřadů ke knihovnám, takže metodické oddělení mohlo být redukováno postupně až na jednu pracovníci. Stejně tak byly omezeny metodické a poradenské funkce oddělení automatizace. V knihovně proběhly rozsáhlé rekonstrukční práce na střeších a plášti budovy v hodnotě téměř 27 mil. Kč. Areál kláštera, v němž knihovna sídlí, byl navrácen do majetku města a současně byla s městem uzavřena smlouva o jeho výpůjčce na 30 let.

Lit.:

HÁLOVÁ, M.: Vývoj knihovního fondu Státní vědecké knihovny v Plzni. In: *Západočeský historický sborník 1. Uspoř.: V. Bystrický. Plzeň, Státní oblastní archiv 1995. S. 189-198.*

VYČIČLO, J.: Státní vědecká knihovna v Plzni. Několik kapitol z historie a přítomnosti organizace. In: *Západočeský historický sborník 2. Uspoř.: V. Bystrický. Plzeň, Státní oblastní archiv 1996. S. 285-307.*

25 let Státní vědecké knihovny v Plzni. Uspoř.: M. Suchá. Plzeň, Státní vědecká knihovna 1975. 51 s.

SVK v Ústí nad Labem

V Ústí nad Labem existovala česká spolková knihovna⁷ prokazatelně již v r. 1875. Podle knihovnického zákona z r. 1919 byla v roce 1922 městem zřízena česká menšinová knihovna, jíž byla většina knihovního fondu spolkové knihovny věnována. Po Mnichovském diktátu byla uzavřena a během války byla většina fondu zničena.

1896 byla zpřístupněna knihovna Svazu Němců severozápadních Čech, která byla převedena do správy města v r. 1899 jako Lidová knihovna a čí-

⁷Snad lze dovodit, že knihovna patřila České vzdělávací besedě, která v její prospěch uspořádala v roce 1875 silvestrovskou zábavu.

tárna města Ústí. Od r. 1922 sídlila v moderní budově na dnešním Lidickém náměstí pod názvem Městská knihovna. Byla však zničena za amerických náletů na město v dubnu 1945.

Počátky dnešní SVK v Ústí nad Labem sahají do r. 1945. V tomto roce začíná pracovat ve válkou rozvráceném městě městská knihovna. V roce 1949 dostává samostatnou vlastní budovu, v níž její vědecká část působí dodnes. Její fondy jsou založeny nově, neboť fondy dvou jejích předchůdkyň, české a německé, byly ztraceny ve víru válečných událostí.

V roce 1946 byla lidová část knihovny přeorganizována a sloužila jako Ústřední knihovna města Ústí nad Labem. Měla 4 pobočky. V r. 1948 byla knihovně přidělena budova ve Velké Hradební. Vila továrníka Wolfruma, i když poměrně nová stavba, se však ukázala být pro knihovnu nevhodnou. Od roku 1946 se také mluví o nutnosti postavit pro knihovnu novou vyhovující budovu. Vila však slouží jako hlavní budova knihovny až do roku 1993.

Od začátku 50. let knihovna plní funkci krajské lidové knihovny. Následují větší kosmetické úpravy tolik typické pro období socialistického knihovnictví. Kvantita služeb, jejich kvalita, pohotovost a možnosti knihovny ustrnuly na místě. Kvalita personálu však stoupá, zpřesňuje se knihovnická technika, zkvalitňuje zpracování fondů, zvyšuje se odbornost knihovnické práce a tím s časem i kvalita služeb v „mezích mírného pokroku“. V 52. roce zahajuje činnost Kabinet pro studium hudby a dramatu, speciální pracoviště knihovny. Knihovna plní funkci krajské knihovny s „péčí o vědeckou a naučnou literaturu“. V roce 1955 obdržela titul Vzorná lidová knihovna v celostátní soutěži BVLK. Je zpracován projekt na dostavbu knihovny Maxima Gorkého, nenašly se však peníze na realizaci.

V roce 1958 přešla knihovna do správy města a stala se z ní Městská knihovna. Závazky a povinnosti krajské knihovny jí zůstávají. V roce 1961 z pověření krajské kulturní komise je knihovna přebudována na univerzální vědeckou knihovnu. Pro její vědeckotechnickou část se však nenajdou tolik potřebné nové prostory. 1962 se mění název na Knihovnu Maxima Gorkého. Jsou otevírány další pobočky. V roce 1964 vzniká regionální fond.

Od roku 1971 došlo na základě vzájemné dohody ke koordinaci doplňování a činnosti. Zaměření na humanitní obory je určeno Ústí, na technické obory Libercí. V r. 1973 se rozvíjí krajská katalogizace. Během 60. a 70. let jsou vybudovány dílčí sklady, bohužel s malou kapacitou.

Rok 1974 přináší nový statut a definici funkcí krajské ústřední a vědecké knihovny. Adaptuje se a vznikají odborná oddělení, která knihovnu mnohem více upevňují jako vědeckou. (Oddělení časopisů a speciálních fondů, studovna, oddělení politické literatury, BIS v ústřední půjčovně).

V roce 1979 byl změněn název na Státní vědecká knihovna Maxima Gorkého a knihovně bylo přiznáno právo na PV. Knihovna byla organizačně rozčleněna na útvar pro vědecké služby a odbornou práci, útvar pro kulturně výchovnou činnost a útvar ekonomicko provozní.

V roce 1983 byla zpracována v pořadí třetí a v roce 1986 čtvrtá studie na přístavbu knihovny. Od roku 1986 jsou doplňovány kompaktní disky a videokazety. Vzniká RIS KU, 1987 je dostavěn sklad ve Vaňově, kapacita 130 000 svazků.

V r. 1990 byly knihovně Občanským fórem nabídnuty k využití tři podlaží v bývalé budově KV KSC, pro nedostatek peněz však nabídka nemohla být využita. Do majetku knihovny však byla převedena předválečná vila rodiny Weinmannovy, v níž byla zřízena velká čítárna a studovna společenských věd z oddělení politické literatury. Byly zakoupeny první dva počítače.

Od r. 1991 je zřizovatelem knihovny MK ČR. Dochází ke zřizování nových poboček a rušení jiných z důvodů vznesených restitučních nároků. Začíná se s přístavbou nové budovy v zahradě vily ve Velké hradební. V roce 1993 proběhla reorganizace provozu a činnost knihovny byla zásadním způsobem rozdělena do obou stávajících budov, přičemž se počítá se vznikající přístavbou na půjčovnu odborné a vědecké literatury kombinovanou se studovnou. Knihovna automatizuje, zavádí se lokální síť. V roce 1994 je do provozů nainstalován knihovnický systém TINLIB. Na podzim roku 1996 je otevřena nově vybudovaná přístavba. Knihovna má 7 poboček ve městě.

Lit.:

Ústecká veřejná knihovna 1945–1995. Ústí nad Labem, Státní vědecká knihovna 1995. 30 s.

Domácí stránka SVK Ústí nad Labem na Internetu, <http://www.svkul.cz>. 4 s.

Léta 1948–1949

V uvedených letech byla konstituována a naplno plnila svoji vědeckou funkci pro nejširší veřejnost pouze vědecká, tehdy Univerzitní knihovna v Olomouci. V Brně naplno pracovaly samostatné velké studijní nebo vědecké knihovny: Univerzitní knihovna, Technická knihovna, Pedagogická knihovna.

Dnešní SVK v Hradci Králové byla administrativně založena v r. 1949 a zahájila v porovnání s pozdější svojí činností značně omezený provoz. V Českých Budějovicích pracovala Jihočeská vědecká knihovna zřízená městem, která byla právě v roce 1948 zestátněna. V Liberci v daných letech již od osvobození fungovala na místě počestělé Bucherei der Deutschen Státní studijní knihovna. Jiné velké veřejně přístupné knihovny v regionech mimo Prahu, které by měly charakter knihoven vědeckých, až na výjimky v podobě knihoven muzejních, nepracovaly.

Dnešní vědecké či studijní knihovny v Kladně, Ostravě, Plzni a Ústí nad Labem neexistovaly.

Vědecké knihovny v roce 1948 nastoupily se všemi pozdějšími důsledky cestu socialistického knihovnictví.

50. léta

S retroaktivní platností od 1. 1. 1950 vznikla Státní studijní knihovna v Plzni. Rok na to, k 1. 1. 1951 a téměř 2 roky po založení vědecké knihovny v Hradci Králové, byla ustavena Státní studijní knihovna v Ostravě. Všechny tři nepochybně na podporu nově vzniklého vysokého školství v místech svého sídla a také, v souladu s tehdy zakládanou socialistickou ekonomikou, na podporu informačního zabezpečení těžkého průmyslu a jeho výzkumných a vývojových pracovišť především v Ostravě a Plzni. V důsledku válečných událostí a postojů státu k církvím došlo i k poměrně prudkým změnám v práci vědeckých knihoven.

V městech, kde žily německé menšiny, byly konfiskovány a svezeny celé německé soukromé, spolkové i institucionální knihovny. (Olomouc, Ústí nad Labem, Liberec, ale také Brno a České Budějovice). S násilou likvidací církevních řádů a kongregací byly stejně tak konfiskovány jejich knihovny. Knihy z těchto knihoven byly vytříděny, nevhodnější zpracovány a včleněny do fondů vědeckých knihoven, zbylá a větší část byla rozprodána v antikvariátech a pravděpodobně zčásti také skartována. Nepochybně přitom došlo k rozsáhlým kulturním škodám. Začátkem 50. let se v činnosti vědeckých knihoven projevil obecné tendence přechodu na „kulturně výchovnou činnost“, pořádání besed v závodech a továrnách včetně práce s beletrií. Dochází k odklonu od služeb vědě a studiu a s pokračující stabilizací zřízení se v práci vědeckých knihoven stále více projevuje snaha o osvětové působení. Značná část odborných činností byla přenesena do služeb stranického vzdělávání. Loajální postoje knihoven k režimu se projevovaly informačními výstupy a činnostmi, které sloužily ideologickému působení etablovanějšího se nového režimu.

Z těchto souvislostí mimo jiné vyplynul a hlavně byl oficiálně a poněkud deformovaným způsobem podpořen názor (sám o sobě pozoruhodný a zcela demokratický) na nutnost všeobecného zpřístupnění vědeckých knihoven. Stal se také pravděpodobně jednou z příčin odklonu vědeckých knihoven od společné cesty s vysokými školami a univerzitami, pozdějšího vytvoření sítě vědeckých knihoven a jejich ustavení do čela regionálních sítí veřejných knihoven a celé tzv. jednotné soustavy knihoven při jejich metodickém řízení.

Na druhé straně byl omezen přístup k některým fondům, vznikly další seznamy prohibiční literatury a řada děl konkrétních autorů byla vyřazena ze čtenářských katalogů a tezaurována, v některých vědeckých knihovnách ve speciálních oddělených fondech. K části literatury tak byl prakticky znemožněn přístup, případně byla půjčována jen k prokázáním studijním účelům. Došlo však také ke specializaci prací. V některých knihovnách byla založena bibliografická oddělení. Ta produkovala značné množství výstupů, zejména různých bibliografických kartoték a bibliografických soupisů poplatných režimu a těžko využitelných. Specializací však rostla odbornost knihoven, došlo například ke zpřesňování popisu literatury a třídění informací. Na samém

konci padesátých let došlo ve vědeckých knihovnách k velice pozvolnému příklonu k vlastnímu poslání těchto knihoven, totiž k informačnímu zabezpečení studentů, vědy, výzkumu a technologií. Knihovny zaváděly registraci čtenářů podle kategorií, což se navenek jevílo jako jeden ze znaků vědecké knihovny.

V roce 1954 byl vydán jednotný statut státní vědecké knihovny.⁸ Příloha statutu obsahuje jmenovitý seznam státních vědeckých knihoven, tak jak je řídící ministerstvo školství určilo. Nešlo jen o stávající vědecké knihovny. V Praze jsou jimi Univerzitní knihovna, Národní knihovna, Slovanská knihovna, Knihovna vysokých škol technických, Státní knihovna společenských věd (dnešní Ústřední ekonomická knihovna), Státní lékařská knihovna, Státní pedagogická knihovna Komenského, Akademická knihovna. Dále pak v Brně Univerzitní knihovna, Státní technická knihovna, Státní pedagogická knihovna a ve zbývajících regionech Univerzitní knihovna v Olomouci a Státní vědecké knihovny v Ostravě, v Plzni, v Hradci Králové, v Českých Budějovicích a v Liberci.

V r. 1958 přešly některé vědecké knihovny z rezortu školství pod jiné orgány. V Praze a v Brně vznikly větší celky. (NK a SVK Brno). Některé vědecké knihovny se staly lidovými, jiné přešly pod vysoké školy. V souvislosti se změnou územního uspořádání státu (v Čechách a na Moravě vzniklo celkem 7 krajů) přešly vědecké knihovny do správy krajských národních výborů.

60. léta

V polovině 60. let hodnotí Miroslav Nádvorník dobíhající kulturně osvětové snahy vědeckých knihoven jako omyl.⁹ Pokračovala diferenciacie jejich odborných činností, ostřeji se profilyovaly SVK Brno, Olomouc, nově vzniklé SVK Plzeň, Ostrava a Hradec Králové. Všeobecně je možné říci, že začátkem 60. let byly zakládány speciální fondy patentové literatury, technických

---

⁸Jednotný statut SVK byl vydán MŠ pod čj. 53435/54-C III/4 a zveřejněn ve věstníku MŠ roč. X, sešit 23 z 20. srpna 1954. S. 194-197.

⁹NÁDVORNÍK, M.: Dvacet roků rozvoje Státní vědecké knihovny v Olomouci. In: Státní vědecká knihovna v Olomouci 1945–1965. Olomouc, SVK 1965, s. 5-18. Autor píše: „... při nejasné společnosti funkce vědeckých knihoven muselo nutně dojít i k některým omylům. Místo překonání izolace mezi vědeckými a lidovými knihovnami, místo účelné dělby práce nastalo namnoze překrývání funkcí a nezdravá konkurence, např. na úseku práce s krásnou literaturou a v osvětové propagační činnosti. Některé formy práce (patronáty, socialistické smlouvy, manifestační akce, putovní soubory knih aj.) měly sice ve své době propagační a výchovný význam, později se však ukázaly jako málo účinné a do značné míry formální. ... Všeobecně osvětové úkoly byly v dalším období postupně uváděny na pravou míru, odpovídající typu knihovny. Nejdéle snad přežívaly ve výstavkách, přednáškách, besedách a na nově vzniklém úseku bibliografické práce, kde byl zvlášť silný tlak na to, aby knihovna reagovala na každou významnější událost nebo jubileum doporučujícími soupisy – většinou bez potřebné koordinace a bez většího praktického významu.“

norem, hudební fondy, začala systematicky pracovat regionální bibliografie, došlo k intenzivnější výměně literatury se zahraničím, k většímu odběru zahraničních časopisů, knihovny založily cirkulační výpůjční službu především zahraničních časopisů a zintenzivnily všechny formy meziknihovní výpůjční služby. Vnější působení knihoven bylo trvale podřizováno nepřímému stranickému řízení a ideologickým vlivům. Některé z vědeckých knihoven byly pověřeny metodickým vedením jednotné soustavy knihoven v kraji. Tehdejší krajské knihovny v této době provádějí rozsáhlejší revize knihovnických fondů, zakládají systematické katalogy, budují městské knihovní sítě. Z větší části však SVK vyčerpaly možnosti zlepšování služeb a zvyšování své odborné úrovně. Knihovny do jisté míry začaly „přešlapovat na místě“, což bylo způsobeno nezájmem státu opravdu investovat do rozvoje vědeckých knihoven podle potřeb jejich uživatelů, zlepšit jejich prostorové a technické vybavení, zabezpečit doplňování západní literatury, o schopnostech alespoň se pokusit automatizovat jejich provoz nemluvě. Knihovny jsou prakticky zcela odstaveny od vývoje oboru v západních demokratických státech. Oživení nastalo ve druhé polovině 60. let, zejména v letech 1968–1969. Usiluje se o novou a definitivní specializaci vědeckých knihoven. Byl vyhlášen výzkumný úkol L-1-44-2/2 „Specializace a organizace vědeckých a odborných knihoven“. Další vývoj (je otázkou, zda skutečně odborný nebo politický) od požadavku ustoupil. Byl stanoven základní, s odstupem času se zdá, že správný postulat, že vědecké knihovny zřizované státem budou především knihovnami univerzálními. Začaly se konstituovat centralizované knihovnické systémy ještě mimo působnost SVK.

Do sítě státních vědeckých knihoven můžeme zahrnout SVK v Brně, Hradci Králové, Olomouci, Ostravě a Plzni. Další dnešní SVK činnost vědeckých knihoven nevykonávají nebo vykonávají jen zčásti a název státní vědecká knihovna nenesou.

70. léta

Na přelomu 60. a 70. let došlo k politickým restrikcím vůči společnosti, označovaným ve svém celku jako tzv. „normalizace“. Počátkem sedmdesátých let režim utužil politické působení nadřízených orgánů na vědecké knihovny. Odborné a specializované knihovnické činnosti byly ideologizovány a prostřednictvím poskytovaných služeb pak dochází i k ideologickému tlaku knihoven na uživatele. Převládla snaha zabezpečit zejména politické vzdělávání populace. Byly obnoveny činnosti rádobý odborné, při nichž se také vědecké knihovny vrátily až k praktikám padesátých let. Byly sestaveny nové seznamy prohibit, které obsahovaly díla cca 370 autorů, a do uzavřených skladů byly svezeny statisíce knih ze všech knihoven ve státě. Také oddělené fondy prohibitní literatury ve vědeckých knihovnách se značně zvětšily. Převládly tlaky na angažovanost personálu, jeho politické vzdělávání a zejména jejich kontrolu. Pravidelně byla prováděna osobní politicko-pracovní hodnocení zaměst-

nanců knihoven. Dochází sice k drobným změnám, jsou však charakterizovány haškovským „mírným pokrokem v mezích zákona“. Během let pomalu vzrůstala návštěvnost knihoven, přičemž důvodem nemusela být jen vědecká nebo odborná práce, ale nutnost vyhovět požadavkům ideologického tlaku, politickým školením, přípravě referátů apod. Individuální ráz práce nebylo možné knihovně vtisknout, i když v jejím čele stála knihovnická osobnost. Nastal kolotoč výstavek, besed a socialistického soutěžení. Vznikly první kolektivy soutěžící o titul Brigáda socialistické práce. Přesto každá z knihoven s rostoucím časovým odstupem od počátku 70. let stále intenzivněji hledala způsob, jak neformálně i v oblasti kulturně-výchovného působení uspokojit své čtenáře. Je otázkou, zda lze z dnešního pohledu tuto snahu vždycky hodnotit jako úspěšnou. Přesto vznikly jednoznačně úspěšné pořady a výstavy.

Vědecké knihovny kráčely od jednoho splněného ukazatele ročního plánu ke druhému. Ukazatele ročních plánů se rok od roku mírně zvyšovaly tak, aby je bylo možné splnit.

Období první poloviny 70. let se vyznačuje programovou, avšak nezdravou jednotností. Ne jednotností systémovou, organizační a odbornou, ale jednotností vnějšího značně ideologizovaného působení na své uživatele.

Počet pracovníků vědeckých knihoven poněkud stoupal s úkoly, které byly na knihovny kladeny a které nesla „normalizace“. Rozšířovaly a zpřesňovaly se služby a informační postupy. Od poloviny 70. let se knihovny více věnovaly výchově svých uživatelů a pořádaly lekce knihovnicko-informatické přípravy mládeže.

Došlo k prvnímu omezení dovozu západních časopisů do SVK.

V roce 1976 byly vědecké knihovny pověřeny metodickými funkcemi ve vztahu k jednotné soustavě knihoven kraje (s výjimkou SVK v Olomouci, neboť metodickou činností pro Severomoravský kraj byla pověřena SVK v Ostřavě). Jednotná soustava knihoven, uzákoněná zákonem č. 53/1959 Sb., však jako celek nikdy nefungovala. Stejnou funkcí byly pověřeny krajské knihovny v Českých Budějovicích, Ústí nad Labem v koordinaci s Libercem a v Kladně. Staly se tak ústředními knihovnami jednotné soustavy v krajích. Větší podíl přijaly později na vedení personálních agend pro veřejné knihovny svého okresu, doplňování jejich knihovních fondů, zpracování fondů a případně i vybavování veřejných knihoven zařízením, strojovým vybavením a pomůckami. SVK se svým metodickým působením podílely na budování centralizovaných systémů, nejdříve střediskových, pak celookresních. Velice záhy se práce centralizovaných systémů ukázala jako ekonomické a efektivní spojení sil, které přineslo odbornost a profesionalizaci do mnoha městských i místních knihoven a mnohem lepší služby i v nejmenších knihovnách. V záplavě mechanické práce se staly nejracionálnější a dobře fungujícím řešením, alespoň v síti veřejných knihoven. Podíl metodických oddělení ústředních knihoven krajů na organizaci centralizovaných systémů byl velmi významný. Jejich organizační činností se také zpřesnila a zintenzivnila každoroční soutěž BVLK,

jež vedle stresujících faktorů, které s sebou nesla, kupodivu přispěla k zvýšení odborné úrovně soutěžících knihoven a k zvýšení jejich estetické úrovně. Některé z knihoven v rámci této formy socialistického soutěžení mohly být vybaveny zařízením, k němuž by se jinak nedostaly. Je ovšem otázkou, zda vědecké knihovny skutečně patřily do čela krajských knihovnických systémů. Tuto otázku si netroufám posoudit a je nutné, aby ji rozhodla další knihovnická praxe a větší časový odstup. Domnívám se spíše, že metodické působení tohoto typu do vlastní náplně činnosti vědeckých knihoven nepatří.

S rostoucím tlakem na politické vzdělání pracovníků narostly koncem 70. let také požadavky na vzdělání odborné. Stoupl počet pracovníků s knihovnickým vysokoškolským a středoškolským vzděláním.

V roce 1979 pak byly statutárně zřízeny další dvě státní vědecké knihovny – v Českých Budějovicích a Ústí nad Labem, čímž se síť SVK rozrostla na sedm. Vše běží v loajálním postoji k režimu až do konce 80. let.¹⁰

80. léta

To co bylo řečeno o činnostech, výstupech a službách vědeckých knihoven v sedmdesátých letech, platí do značné míry i pro léta osmdesátá.

Na jejich začátku jsou v některých vědeckých knihovnách ustavena regionální informační střediska pro kulturu (RIS KU.) Skrytým smyslem jejich ustavení bylo podrobně informovat o dění v kulturních organizacích jednotlivých regionů a kontrolovat ho. Informace, které RIS KU shromažďovala, byly velmi podrobné. RIS KU vznikly sice se snahou o kontrolu materiálů vydávaných v krajích, leckde ale jejich činnost přerostla v odbornou bibliografickou a dokumentační činnost v oblasti práce s regionálními informacemi. Tyto útvary produkovaly většinou velmi kvalitní výstupy na vysoké odborné úrovni. Jejich další činnost později většinou splýnula s činností oddělení regionální bibliografie.

Vznikla také oddělení krajské katalogizace, ekonomicky velmi výhodná, která zdarma distribuovala do knihoven v krajích klasické papírové katalogizační záznamy. Odstranily se tak mnohonásobně se opakující zpracovatelské činnosti. Krajské katalogizace přestaly vyvíjet svou činnost v první polovině 90. let s mohutnějším nástupem automatizace knihovnických procesů.

Šetřením devizových prostředků byl zdůvodněn stále víc omezený nákup západních časopisů, který byl zčásti nahrazován dovozem časopisů ze zemí socialistického tábora. Do konce 80. let byl téměř zastaven nákup zahraniční knižní literatury.

Regionální bibliografie založily a vydávaly kvalitní bibliografické řady, např. ročenky . . . kraj v tisku, vydávaly výběry kulturních výročí přerůstající v kalendária ať už regionu, státu nebo globální.

---

¹⁰Téměř vše, co je řečeno o obecných a metodických činnostech vědeckých knihoven v 70. a 80. letech, lze vztáhnout na činnost celé knihovnické soustavy a zejména na činnost knihoven veřejných.

Během 80. let se zaplnily dosavadní skladovací prostory většiny vědeckých knihoven a bylo nutno stavět nebo adaptovat nové sklady. Stav skladového hospodářství mluvil pro zásadní řešení. Situace sice řešena byla, osobní iniciativou pracovníků vědeckých knihoven se dařilo sehnat nové skladové prostory, avšak tyto úpravy lze hodnotit většinou jen jako kosmetické.

V roce 1983 byla jako vědecká statutárně ustavena a přejmenována knihovna v Kladně. Počet SVK se tak rozrostl na 8.

V roce 1985 byl zadán k řešení výzkumný úkol P 13 334-807 „Automatizace jednotné soustavy knihoven v ČSR“. Na jeho řešení se podílely tři vědecké knihovny: SVK v Olomouci, Ostravě a Plzni. Z prostředků určených na výzkumný úkol byly tyto knihovny personálně posíleny o systémové a počítačové specialisty a v roce 1989 obdržely sálové minipočítače SM 52/12. Státní výzkumný úkol byl v roce 1990 ukončen oponenturou, dílčí výsledky byly zavedeny do praxe jen v omezené míře¹¹ a automatizace vědeckých knihoven se s listopadem 1989 začala ubírat úplně jiným směrem.

Budeme-li hledat pozitiva v práci knihoven v tomto období, nalezneme je v mnohem větším důrazu na kvalifikovanost pracovníků. Tyto požadavky zřejmě vyvrcholily, služby knihoven se zpřesnily, výstupy opět zkvalitnily. Na druhé straně odbornost pracovníků nemohla být vždy využívána k zabezpečení informační činnosti vědeckých knihoven. Vlastní služby univerzálních vědeckých knihoven, spočívající v práci s vědeckou a odbornou literaturou, se do jisté míry střetly s činnostmi, které zabezpečovaly centralizaci veřejných knihoven, zejména u tzv. „čistých“ SVK, přestože se metodické působení SVK v síti veřejných knihoven promítlo pozitivně. Stát podnikl první, značně rozpačité kroky k jejich automatizaci.

Přelom v listopadu 1989 a 90. léta

V roce 1989 a 1990 byly některé SVK napojeny na databázový systém GOLEM produkovaný Národním informačním střediskem a jeho prostřednictvím na datové báze světového významu. Provoz terminálů ve vědeckých knihovnách připojených do databázového centra komutovanou linkou a v offline režimu nikdy nepřesáhl stádium pokusného provozu. Ukázalo se záhy, že zájem o využití těchto dat, v některých případech placených, je malý, že uživatelé nechtějí nebo nedovedou s takto vystavovanými bázemi pracovat a systém zanikl, když byly služby v r. 1994 jeho nositelem, v důsledku organizačních změn, vypovězeny.

Revoluční události roku 1989, rozpad socialistického bloku a listopadové události v ČSR, přinesly nejdříve opadnutí zájmu o služby knihoven, jejich stagnaci nebo propad kvantity, v zápětí nato, se zakládáním regionálních univerzit a s rozšířením podnikatelských aktivit, prudce nárůstají požadavky na odborné a vědecké informace. (Viz tabulky s výsledky na příloze).

---

¹¹MAKS. Modulární automatizovaný knihovnický systém. Praha, Národní knihovna 1989. 7 sv.

Ve vědeckých knihovnách proběhla očista fondů od nadbytečné multiplicitní literatury politického charakteru a je rovněž vyřazována literatura neprofilová.

Vychází zákon o okresních úřadech a o obcích, z nichž první ustanovuje změny okresní správy a druhý nově kodifikuje místní samosprávu. Na základě těchto zákonů je omezena řídicí a metodická činnost uplatňovaná do té doby ke knihovnám zřízeným obcemi a okresními úřady. Ke škodě věci dochází k postupnému rozpadu centralizovaných knihovnických systémů. Metodická oddělení SVK jsou redukována. Začátkem devadesátých let vědecké knihovny, které plní městské a okresní funkce, zabezpečují také některé činnosti v centralizovaných systémech. S postupem doby přecházejí tyto činnosti na smluvní základ, až v druhé polovině 90. let jsou redukovány, někde zrušeny úplně. K očekávanému rozmachu knihovnictví v následujících letech nedošlo, přestože do knihoven začaly proudit dary především z německé a anglo-americké oblasti. Literatura, která se dostává s určitým výběrem do vědeckých knihoven, je kvalitní. Knihovnám nestačí finanční prostředky na nákup literatury, jejíž cena několikanásobně vzrostla.

Státní vědecké knihovny zakládají v roce 1992 Sdružení knihoven, právní formou je nadace. Ve stanovách se říká, že členy se mohou stát pouze odborné a vědecké knihovny. Od té doby úspěšně rozvíjí svoji činnost a ročenka k roku 1998 uvádí 37 členů. Sdružení rozvíjí poměrně bohatou publikační činnost, uspořádalo řadu zahraničních zájezdů a je hlavním pořadatelem konference Knihovny současnosti. V roce 1993 se při Sdružení knihoven rozběhla automatizovaná tvorba prvního souborného katalogu ve státě, nazvaného KAKS. Katalog je nejdříve budován ze záznamů MZK v Brně a SVK v Olomouci a Plzni, do letošního roku se přidaly všechny ostatní SVK.

Od počátku 90. let probíhá bouřlivá automatizace provozů všech vědeckých knihoven, způsobená nenadálou a bezbariérovou dostupností automatizačních a ostatních informačních technologií. Každá z vědeckých knihoven postupně zakoupila některý z komerčně dodávaných knihovnických systémů. Brno a Olomouc ALEPH, České Budějovice, Ostrava a Ústí nad Labem TIN-LIB, Kladno a Liberec RAPID LIBRARY, Hradec Králové KP-SYS, Plzeň provozuje vlastní systém KIMS. Všechny knihovny nejpozději ve druhé polovině 90. let přešly k rutinnímu užívání modulů „evidence čtenářů“, „akvizice“ a „katalogizace“ a některé z knihoven spustily modul „výpůjční protokol“. V letech 1995 a 1996 byly všechny SVK připojeny na celosvětovou elektronickou síť Internet.

Většina knihoven vyřešila problémy svého umístění. Do poloviny 90.let byla rekonstruována hlavní budova SVK v Plzni, později jedna ze dvou budov SVK v Olomouci v Ostružnické ulici. Přitom druhá budova v Bezručově ulici je rekonstruována a dostavována v současné době. Rekonstrukce probíhá v Českých Budějovicích v budově Na Sadech a SVK získala budovu bývalého Muzea dělnického hnutí v centru města. Nově byla přistavěna budova SVK

v Ústí nad Labem k hlavní budově ve Velké hradební. Knihovna počátkem 90. let získala druhou, poměrně rozlehlou budovu v ulici W. Churchilla. Probíhá výstavba nové budovy SVK v Liberci a k zahájení je připravena výstavba nové moderní budovy MZK v Brně. SVK v Hradci Králové získala zásadnější prostory adaptací bývalé synagogy už v 70. a 80. letech.

Zbývá tedy řešit situaci SVK v Ostravě, která pracuje v podmínkách nesrovnatelných s ostatními SVK.

Také skladování stále rostoucích knihovních fondů bylo v 90. letech úspěšně řešeno ve většině SVK. Brněnská knihovna vybudovala ústřední velkokapacitní depozitář v Nesovicích. SVK v Olomouci dostavěla velkokapacitní depozitář v kasárnách po sovětské armádě na předměstí Olomouce. SVK v Hradci Králové staví druhou a třetí budovu velkokapacitního skladu v Hradci Králové-Pouchově, SVK v Plzni rekonstruovala velkokapacitní sklad z bývalého vojenského objektu v Plzni-Borech, další objekt jí byl převeden do vlastnictví a bude v příštích letech rekonstruován na sklad a technické provozy. SVK v Českých Budějovicích vybudovala v r. 1989 sklad v Kněžských Dvorech a následně administrativní budovu a sklady v zahradě hlavní budovy Na Sadech.

Všechny SVK se připojují k některým projektům automatizace, jejichž nositelem je Národní knihovna ČR. Podílí se tak na projektu Kooperativní zpracování souběžné české knižní produkce, Zpřístupnění výsledků analytického zpracování prostřednictvím Internetu (ANAL), na projektu ochranného mikrofilmování – Kramerius I. se účastní MZK v Brně, SVK v Olomouci a Plzni, připravuje se napojení SVK v Hradci Králové. Každá z knihoven úspěšně podává do programu RISK další projekty, které zajišťují zlepšení informačních, bibliografických a faktografických služeb. Všechny knihovny vystavují na Internetu svoje domovské stránky, některé z nich tímto způsobem zveřejňují vlastní databázové produkty.

Porevoluční vývoj má i svá negativa. Dochází k rozpadu knižního trhu. V roce 1995 je zákonem č. 37/95 Sb. zrušeno právo povinného výtisku pro většinu SVK. Povinný výtisk zůstává SVK v Olomouci a MZK v Brně. Doplnění fondů se stává mnohem náročnější činností než kdykoli v minulosti. Shromažďování téměř úplné domácí tiskové produkce ve SVK je znemožněno jednak tím, že vycházející literaturu nelze na trhu zjistit, a jednak tím, že na její nákup nedostačují finanční prostředky. Přírůstek knihovních fondů u většiny vědeckých knihoven podstatně klesá. Je zaznamenáván kvantitativní, někdy i kvalitativní pokles nákupu, způsobený nedostatečným finančním krytím. Velikost přírůstku je v některých knihovnách vyrovnávána zpracováním rezervních fondů. Zahraniční literaturu je možno nakupovat jen sporadicky, je sice snadno dosažitelná, avšak opět chybí finance na její zakoupení. Jsou redukovány počty odebíraných titulů zahraničních časopisů. Fakt, že knihovny nemohou doplňovat primární zdroje informací, znehodnocuje veškeré investice a práce vkládané do automatizace jejich zpracování

a obsluhy čtenáře.

Zcela protisměrně přitom působí zájem čtenářů o služby vědeckých knihoven, který rok od roku narůstá. To je možné vysvětlit nárůstem počtu studujících na regionálních univerzitách a prudce se zvedajícími cenami informačních pramenů.

Závěry

Z toho, co bylo při studiu historie a porovnávání současnosti státních vědeckých knihoven v České republice řečeno, lze odvodit několik obecných poznatků, které se týkají stavu a práce vědeckých knihoven a často pravděpodobně i fungování knihovnictví jako celku.

Vývoj vědeckých knihoven byl do značné míry závislý na vnějších a vnitřních podmínkách, v nichž konkrétní knihovna pracovala.

K vnějším podmínkám můžeme zařadit:

- a) historický vývoj města, ve kterém každá ze státních vědeckých knihoven sídlí,
- b) počet a v minulosti i národnostní složení jeho obyvatel,
- c) společenskou objednávku vzdělávání a kulturní tradici,
- d) vstřícný nebo zamítavý postoj samosprávních orgánů města nebo státu,
- e) finanční možnosti zřizovatele a pochopení a odbornost jeho výkonných úředníků.

Zvýšenou aktivitu vědecké knihovny projevovaly při politické nebo správní změně. Po takové změně obvykle došlo k rozvoji činností, a zdá se, že nová správa činila „gesto dobré vůle“. Obvykle pak po čase nastala stagnace. Činnost knihoven byla vždy značně loajální k vládnoucímu režimu. Většinou však šlo o loajalitu vynucenou, ne zcela závislou na vůli pracovníků knihoven.

Podílel-li se na činnosti vědecké knihovny stát, šlo obvykle vše kupředu rychleji. Nebylo přitom už tak podstatné, zda knihovny řídily ústřední, zemské nebo regionální správní orgány.

Stát se však ukázal na druhé straně jako špatný hospodář, který neví zcela přesně, co chce. Vlivem státního dirigismu docházelo k naprosto neujasněnému pověřování knihoven funkcemi, které nebylo možné zcela sloučit a staly se pak brzdou rozvoje knihoven. Stejně tak zůstala rozdílná úroveň řízení jednotlivých SVK ze strany KNV.

Stávající vědecké knihovny jsou veřejně prospěšné organizace, jejichž existence je historicky ověřena, jsou však příliš nákladné na to, aby se mohly stát předmětem zájmu obcí, spolků nebo nadací nebo dokonce subjektem podnikatelské činnosti.

V období socialistického knihovnictví nebyly často plněny ani úkoly pětiletých plánů zejména v oblasti zásadních změn (výstavba nových budov, investiční akce, doplňování zahraniční literatury, počty pracovníků). Nerealizovaná výstavba nešla zamlčet. Výsledky se často idealizovaly a vylepšovaly „politickým působením“ SVK.

Individualita vědeckých knihoven je dána jejich historickým vývojem. Z historického kontextu plyne, že každá snaha o setření individuality jednotlivých vědeckých knihoven i v budoucnu by byla stejně pošelilá, jako marná. Pokud vzniknou nové vědecké knihovny (například v nově ustavených regionech), nebudou mít v dohledné době tytéž možnosti a nebudou moci poskytovat stejné služby jako stávající vědecké knihovny.

K vnitřním podmínkám patří:

- a) vhodné umístění, dosažitelnost knihovny, skladovací prostory,
- b) materiálové vybavení, automatizační, reprografická a spojová technika,
- c) personální vybavení, kvalifikovanost, odborná erudice a entuziasmus řídicích pracovníků, kvalifikovanost pracovníků, kteří vykonávají jednotlivé odborné činnosti a služby,
- d) možnosti poskytovat relevantní informace svým uživatelům, dané hlavně velikostí knihovního fondu, jeho organizovaností a dosažitelností v reálném čase,
- e) jednoznačné vymezení úkolů pro vědeckou knihovnu a jejich dlouhodobá neměnnost.

V neprospěch věci byly v minulosti knihovny slučovány, rozdělovány a experimentovalo se s jejich funkcemi. Slučování především osvětové a studijní funkce znemožnilo spolehlivé plnění úkolů obou typů. Naopak dostatečně přesné vymezení úkolů knihovny prospělo stabilnímu chodu knihovny. Časté změny (zaměření, specializace, změny personální, zejména ve vedení) působily na chod knihoven negativně. Jako progresivní se jeví dlouhodobé koncepční vedení a personální stabilita minimálně do úrovně jednotlivých oddělení.

Příznivým důsledkem práva na povinný výtisk je maximálně úplné složení fondů domácí literatury z období, kdy byl knihovnám zákonem přiznán. Je proto nutné, aby se právě vědecké knihovny, které sídlí v regionech, zaměřily na univerzální složení svých knihovnických fondů, v nichž bude v úplnosti obsažena regionální produkce primárních pramenů, aby v zájmu dostupnosti shromažďovaly v co nejuplnějším složení ostatní domácí produkci primárních pramenů a v dohodnuté koordinaci jazykové a oborové doplňovaly cizojazyčnou literaturu.

Dnešní velké odborné a vědecké knihovny byly záhy, někdy ještě jako spolkové, zprofesionalizovány, což vždy vedlo k nárůstu jejich odbornosti.

Pokud knihovny existovaly jako samostatné instituce – právní subjekty, rozvíjely se mnohem rychleji a progresivněji než knihovny, které byly organizační součástí jiné organizace.

Co nejvyšší míra automatizace knihovnických činností je nutnou podmínkou další existence knihovny.

Přes všechny nedostatky a chybějící finanční prostředky v síti vědeckých knihoven je zřejmé, že materiálně a prostorově nebyla většina knihoven nikdy

zabezpečena tak jako po roce 1989. Je nutné prostorově zabezpečit i zbývající vědecké knihovny.

Rozdělení dnešních SVK z hlediska jejich působení:

V kontextu porovnávání státních vědeckých knihoven se běžně hovoří o dvou typech vědeckých knihoven. O tzv. „čistých“ vědeckých knihovnách, to je těch, které jako vědecké vznikly a nikdy jinou úlohu než úlohu vědecké knihovny neplnily. To jsou MZK v Brně a SVK v Hradci Králové, Olomouci, Ostravě a Plzni. Při podrobnějším studiu jejich historie se nám tato skupina rozpadne ještě na dvě podskupiny dané právě historickým vývojem jejich fondů.

Zůstane nejstarší regionální vědecká knihovna v Olomouci, s kontinuální historií sahající do 16. století a Moravská zemská knihovna v Brně rozpadající se na tři části, z nichž nejstarší Univerzitní knihovna pochází z 2. poloviny 18. století.

Vedle nich se nutně vyčlení SVK v Hradci Králové, Ostravě a Plzni, které vznikly na přelomu 40. a 50. let tohoto století jako projev „dobré vůle nového společenského zřízení“.

Na druhé straně se postupným vývojem vyděluje skupina tzv. „smíšených“ vědeckých knihoven, tj. těch, které v průběhu svého vývoje plní nebo plnily ve větší nebo menší míře funkce knihovny veřejné, tj. knihovny městské, okresní nebo krajské, a také zastávaly střediskovou funkci, tedy knihovny „osvětového“ typu a tyto funkce v jejich činnosti objemově nebo časově převládly. Jsou to SVK v Českých Budějovicích, Liberci, Ústí nad Labem a Kladně. Skupinu je možné rovněž rozdělit na dvě podskupiny.

V roce 1958 byly organizačně sloučeny tehdejší ústřední knihovny kraje v jižních a severních Čechách s tamními knihovnami vědeckými, tj. Krajská lidová knihovna s Jihočeskou vědeckou knihovnou v Českých Budějovicích a Krajská lidová knihovna se Státní studijní knihovnou v Liberci. Obě dlouhou dobu pracovaly s akcentem na svou funkci osvětovou.

SVK v Kladně a Ústí nad Labem vznikly jako knihovny městské, které byly postupně pověřovány funkcí knihoven okresních, ústředních knihoven krajů, od poloviny 60. let, v 70., 80. až do poloviny 90. letch plnily také povinnosti střediskové knihovny. V Ústí je počátkem 60. let vydělen fond vědecké a odborné literatury, v Kladně se tak oficiálně stává až se získáním statutu univerzální vědecké knihovny v r. 1978.

Především z výše uvedených důvodů je nutno každou knihovnu posuzovat jako značně svébytné individuuum.

Základní statistická data za období 1993–1997

Tabulky uvádějící přehled statistických údajů z let 1993–1997 jsou sestaveny z dat, která si o práci SVK vyměňují ředitelé těchto knihoven. Nelze je proto považovat za oficiální statistiku.

Přírůstky celkem

	1993	1994	1995	1996	1997
Brno	64 709	43 745	41 751	46 111	50 003
České Budějovice	35 704	24 789	13 967	25 262	9 522
Hradec Králové	16 413	18 013	17 535	17 054	14 989
Kladno	18 869	19 414	22 239	23 233	22 050
Liberec	24 210	18 785	24 026	22 096	18 256
Olomouc	22 126	22 064	20 302	25 664	24 143
Ostrava	24 947	20 272	20 416	24 888	22 762
Plzeň	25 303	25 230	27 696	24 226	20 054
Ústí n. L.	26 757	23 891	24 586	23 456	21 300

Čtenáři

	1993	1994	1995	1996	1997
Brno	26 336	26 574	33 156	29 128	26 585
České Budějovice	16 759	17 843	19 421	17 964	17 270
Hradec Králové	6 826	8 025	7 350	7 789	7 927
Kladno	7 092	8 254	8 328	9 397	8 624
Liberec	17 371	15 943	16 541	16 628	16 800
Olomouc	8 468	9 515	8 230	9 017	8 443
Ostrava	7 913	8 714	8 932	8 823	7 434
Plzeň	9 664	9 885	11 103	12 228	13 168
Ústí n. L.	10 436	11 307	12 189	13 124	12 663

Návštěvy

	1993	1994	1995	1996	1997
Brno	294 105	260 605	255 299	336 053	331 565
České Budějovice	210 756	217 604	231 455	258 993	244 409
Hradec Králové	80 031	83 852	90 956	100 849	102 046
Kladno	103 848	110 251	128 483	139 082	142 545
Liberec	169 954	160 307	156 793	161 780	161 855
Olomouc	113 826	129 598	121 252	118 846	184 434
Ostrava	102 681	124 009	135 958	145 438	161 113
Plzeň	122 350	148 364	177 649	206 711	209 306
Ústí n. L.	155 282	186 195	203 820	222 812	240 799

Výpůjčky

	1993	1994	1995	1996	1997
Brno	564 772	353 579	375 243	389 544	436 750
České Budějovice	745 568	751 135	785 517	887 739	851 451
Hradec Králové	240 610	283 598	286 659	293 131	311 437
Kladno	398 347	415 114	448 907	493 179	529 959
Liberec	557 673	546 319	553 800	552 015	559 106
Olomouc	305 108	309 680	218 646	234 964	290 730
Ostrava	722 836	362 880	525 230	728 604	699 472
Plzeň	461 268	422 152	477 373	538 735	605 819
Ústí n. L.	671 523	787 577	835 805	834 631	836 092

Statistická data za období 1958–1997

Stav knihovního fondu

	1958	1968	1978	1988	1997
Brno	2 244 576	2 749 841	3 987 025	4 219 789	3 727 288
České Budějovice				1 163 466	1 408 920
Hradec Králové	65 680	337 475	606 278	897 127	1 083 768
Kladno				521 156	558 691
Liberec	49 500				1 156 539
Olomouc	579 922	871 390	1 203 932	1 528 607	1 700 858
Ostrava	121 858	397 551	619 960	781 196	862 256
Plzeň	275 727	709 434	1 410 396	2 163 334	1 583 451
Ústí n. L.				624 610	700 976

Výpůjčky

	1958	1968	1978	1988	1997
Brno	586 316	709 058	470 365	548 259	436 750
České Budějovice				820 962	851 451
Hradec Králové	121 905	210 234	191 910	253 988	311 437
Kladno				501 816	529 959
Liberec	133 914				559 106
Olomouc	152 567	284 528	225 352	295 849	290 730
Ostrava	116 326	310 968		368 871	699 472
Plzeň	128 964	319 216	308 426	487 388	605 819
Ústí n. L.				954 891	836 092

Čtenáři

	1958	1968	1978	1988	1997
Brno	23 190	29 544	32 421	41 708	26 585
České Budějovice				20 806	17 270
Hradec Králové	4 998	6 851	7 934	10 004	7 927
Kladno				10 470	8 624
Liberec	3 986				16 800
Olomouc	4 391	7 707	9 628	11 104	8 443
Ostrava	4 424	10 052	13 596	16 895	7 434
Plzeň	6 051	9 688	11 455	14 890	13 168
Ústí n. L.				18 562	12 663

Návštěvníci

	1958	1968	1978*	1988	1997
Brno	223 203		91 413	281 420	331 565
České Budějovice				206 208	244 409
Hradec Králové	26 426		15 280	67 131	102 046
Kladno				170 950	142 545
Liberec	23 071				161 855
Olomouc	24 523		32 775	107 934	184 434
Ostrava	13 448		37 771	125 354	161 113
Plzeň	17 108		50 877	125 975	209 306
Ústí n. L.				173 798	240 799

* Ve sledovaném roce vykazováni pouze návštěvníci studoven.

MVS

	1958	1968	1978	1988	1997
Brno	1 741		29 924	26 318	15 717
České Budějovice				12 301	3 693
Hradec Králové	248		24 191	10 319	7 526
Kladno				2 191	900
Liberec	327				2 613
Olomouc	2 422		19 991	17 624	13 224
Ostrava	1 597		47 854	53 986	30 492
Plzeň	213		12 718	12 136	6 960
Ústí n. L.				1 872	579

V tabulce jsou uváděny všechny výpůjčky MVS v součtu (od jiných knihoven a jiným knihovnám, vnitrostátní i zahraniční).

Počet odebíraných časopisů

	1958	1968	1978	1988	1997
Brno	5 655	7 019	7 312	7 724	4 292
České Budějovice				1 951	1 471
Hradec Králové	815	1 619	1 917	2 083	1 527
Kladno				1 616	1 508
Liberec	1 273				1 798
Olomouc	2 746	2 587	2 805	2 836	2 098
Ostrava	1 359	3 069	3 021	2 640	2 417
Plzeň	1 393	1 890	2 452	2 725	1 707
Ústí n. L.				1 450	1 841

Přepočtený stav pracovníků

	1958*	1968*	1978	1988	1997
Brno	102	127	159	177	185
České Budějovice				89	91
Hradec Králové	12	30	57	61	60
Kladno				58	79
Liberec	11				72
Olomouc	39	56	63	69	80
Ostrava	32	49	75	75	72
Plzeň	24	60	71	81	83
Ústí n. L.				85	98

* V těchto letech byla vykazována systemizovaná pracovní místa.

Absence dat je způsobena nestejným pověřením dnešních SVK funkcí vědecké a studijní knihovny během sledovaného období. Chybějící data nejsou v níže uváděných publikacích uvedena, dané knihovny nebyly uváděny mezi vědeckými, nebo ukazatel nebyl vykázan. Statistické údaje k počátku sledovaného období, tj. za rok 1948, nejsou uváděny.

Statistické údaje jsou přeřaty z publikací:

Přehled činnosti státních vědeckých knihoven v roce 1958. Praha, SK ČSR – ÚVMK 1959. 15 s.

Státní vědecké knihovny v roce 1968. Přehled výkazu o činnosti. Praha, SK ČSSR – ÚVMK 1968. Nestr.

Státní vědecké knihovny ČSR 1978. Přehled o stavu a činnosti. Praha, SK ČSR – SVMK 1980. 29 s.

Veřejné knihovny ČSR. Statistický přehled o činnosti v roce 1988. Praha, Národní knihovna v Praze – SVMK 1990. 158 s.

Děkuji pracovníkům odboru knihovnictví, oddělení studijního a informačního NK ČR Mgr. Ladislavě Zemánkové, PhDr. Miroslavu Resslerovi, dále pak pracovníci oddělení bibliografie SVK v Plzni Ing. Anně Sedláčkové, kteří velice ochotně vyhledali data uvedená v tabulkách.